

TAMÁS PÉTER

Körkörös önarcképek

NYERGES GÁBOR ÁDÁM: SZÁMVETÉSFORGÓ

Tipp Cult,
Budapest, 2012
184 oldal

”

Már Nyerges Gábor Ádám első kötetében, a *Helyi érzéstelenítés*ben is feltűnő volt az „én” problematikája köré épülő versek magas aránya. A tendencia az új kötetben sem változott, de szerzőnk egy olyan metaforát talált rá, a számvetést, ami alapvető strukturális-poétikai következményeket hozott magával.

A szövegek tanúsága szerint ugyanis – ez már a kötetcímből is érződik – a számvetés leállíthatatlan, öngerjesztő folyamat – s (Bergsonnak igaza van) a kérlelhetetlen ismétlődés elég is lehet ahhoz, hogy mindent nevetségessé tegyen. Nyerges újraírja összes „számvethető” témáját (a két legdominánsabb a volt szerelmek és Orbán Ottó öröksége), a versek minduntalan kimondják a végső lezárás igényét, az pedig mindig elmarad. A körköröség melankóliájának és játékoságának, nevetségességének váltakozása (időnként keveredése) adja az írások hangnemét. A *PS* című vers részekre bontva mutatja meg a jelenséget: az első rész őszintén elégiikus hangjába („álmodban pompásra / csiszolt érvek ráncai / öleljenek át”) a második (rövidebb) részben finom ironia vegyül („örököld halálok”), a harmadik, szintén szűkszavúbb rész pedig már meglehetősen nyers képet használ a veszteségérzet és a hagyomány elavulásának kifejezésére („és ti, sok hajdani bálvány, / kiégtetek belőlem, / mint hullákból a járvány”). A negyedik, *Sztornó* alcímű részre (ami a hagyomány visszatérését mondja ki) valósággal „elfogy” a vers, egyetlen, komikusan esetlen sor marad csak belőle („ja mégse.”).

A kötetkompozíció szinte történetet mesél: kezdődik Orbán Ottó életre keltésével (nota bene: a vers címe *Énvokáció*, vagyis Orbán Ottó és a lírai én egymásra játszatása már itt elkezdődik), és azzal végződik, hogy a lírai én *Végre valahára elereszti tovább aludni* a halott költőt. Vagy például az egészében Orbán Ottónak szentelt ciklusban kettejük párbeszédét imitálja: „félek, ráunok, / Hogy megint csak, hogy veled is magam kettőzöm, / De közbeszól, hülyegyerek, inkább mér

nem nőzl?” – erre pedig a különféle szerelmi kudarcokkal számot vető ciklus (*variációk egy téblábra*) felel. Annak az utolsó versében (*Búcsú Gaudiopolistól*) a lírai én a volt szerelmektől kapott, félárává lett plüssállatokra célozva azt mondja: „ide új árva már nem jöhet / [...] be akarom zárni az intézetet / magam körül” – ez pedig megint csak előreutal a következő ciklusra, ami a legfontosabb „plüssadományozóval” számol le – újra, hiszen a Vörösnek elke-reasztelt lányhoz az első kötetben is több vers szólt. A *Számvetésforgó* tudatos szerkesztettségének azonban megvannak a maga veszélyei: a kívánatosnál talán kevesebb vers áll meg ön-magában. (Egyetlen példa: ha folyóiratban olvasnám a *Rőtúrt*, a „még elkapod / az utolsó szalmaszálakat” képe úgy érezném, kilóg a szövegből; az azt követő *Szalmaszálak* adja csak meg a kellő kontextust.)

Nyergesnek van egy másik kockázatos vállalkozása is: szüntelen alulstilizálja magát. Ez az Orbánra hivatkozó szövegeiben a leglátványosabb, de másutt is tudatosan használ kínrí-meket, tautologikus szerkezeteket vagy bonyodalmas körbeírásokat; a *tojáshéj* ciklust egye-nesen a naiv beszédmódok használata szervezi (és érzésem szerint sajnos ez az egyik leg-gyengébb ciklus). Az alulstilizálás viszont épp szélsőségségével ígéri az ellenkezőjét annak, amit mond. Orbán hatása vitathatatlan, de Nyerges akkor sem epigon, amikor annak festi le magát. Ahogy *Az elmaradás receptje* (mely Orbán *A föltámadás receptje* és *A föltámadás elma-rad* c. szövegeinek címét vonta össze) egy irodalmi alakot a lírai én allegóriájává formál, mi-közben megfosztja pátosától és eredeti közegétől, az emlékeztet a mester technikájára. Vi-szont abban van invenció, hogy az Orbán életre keltését megíró vers nem a föltámadás-mítoszhoz nyúl, hanem Frankensteinéhez – a teremtés-mítoszhoz. Ez metafikciós allegóriát eredményez, jelezvén, hogy míg mesterének az oeuvre életben tartásával kellett megküzdene, Nyergesnek még saját magát (identitását és költői stílusát) is meg kell teremtenie – és úgy, hogy azzal Orbán szellemét is életben tartsa. (A kezdőkép egyik áthallása is ebből fakad: „Prof. dr. phd. btk. lfs. ftc-mtk. pir. bur. pár. káp. Frankenstein álldogál / a rémisztő labor kö-zepén. / A tökét vakarja, / de a foszló húst bárhogy csúri-csavarja, / már a bőr-barázdák előtt / ujjbegyéről a teremtő erőt / önnön verítéke lemarja.” A „foszló hús” nem csak a szörny tes-te, hanem Frankenstein töke is lehet – ez esetben pedig játék a művészi impotencia és a költői teremtés képzeivel.)

Identitásának és költői stílusának megteremtése szétválaszthatatlannak bizonyul. Iroda-lom és élet határsértéseit több vers is tematizálja – a *Visszavenni a nevet*-nek a *majd boldog verseket // rejtett poén* része jó példa lehet, vagy *A Nem bukott le/föl*, mely József Attila és Arany sorait kifordítva mutatja meg, hogy lehetetlen önfeledt számvetést készíteni, hiszen az életút azonnal irodalmi kérdéssé válik. Hasonlóképpen a „legártatlanabb” vers is önarcképbe fordul: a „haldokló” számítógéphez írt *Isapor*-ban ezt olvasni: „már villog a piros hogy / nem bírod sokáig én lemégszém a kevésbé fontosakat / maradjon csak az irodalom”. A lírai én választása önértelmezés, identitását definiálja vele. Pedig csak a számítógépéről beszél... (Ez a vers reprezentatív Nyerges-szöveggént is megállja a helyét: az emelkedett, stilizált beszéd és a gördülékeny szleng frigye az (ön)íronia és az elégikus hangnem együttes jelenlétét hozza magával, és a szerző legjobb versei általában ebből táplálkoznak.)

A *Számvetésforgó* minden második szövege (legalább minden második) kockázatos kihí-vásoknak megy elébe; és bár ezeket nem mindegyik vers tudja elegánsan teljesíteni, a kötet képes meggyőzni arról, hogy érdemes Nyergest olvasni.